

New Books
Книжнина

ПАРАРОДИТЕЛСКАТА ГРИЖА ВЪВ ФОКУСА НА ЕДИН СОЦИАЛНОПЕДАГОГИЧЕСКИ АНАЛИЗ

Ковачка, Ю. (2017). *Социалнопедагогически проблеми при деца с парародителска грижа*. Благоевград: УИ „Неофит Рилски“, 144 стр.
ISBN: 9789540001340

Траян Попковчев

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Разсъжденията в този текст за провокирани от изследването „Социално-педагогически проблеми при деца с парародителска грижа“. То е посветено на една, както се казва в увода, „дискусионна проблематика“, която засяга „широк кръг от читатели“. Констатацията за характера на проблематиката е точна и обективна. Социалнополитическите и икономическите промени в страната през последните вече почти 30 години формираха едно национално общество, което, изпаднало в колапса на собствената си ценностна и икономическа криза, сполетяла го в бурята на глобализационните процеси, следвайки текста, с основание може да се причисли към категорията „изпращащо“. Защото, загубило перспективи и надежди, изпраща родители на работа извън страната ни, изпраща млади хора, нерядко без билет обратно назад, на работа или в училища в развитите страни. То, изпратило родителите зад граница, оставя децата в родината им на грижите на хора, които са или от семейния кръг – най-често, или пък близки и приятели, но с ограничени възпитателни ресурси. Възпитанието на тези деца е сериозен и неизследван проблем, който засяга не само родители и професионални педагози, а цялото ни общество в различни плоскости: икономика, демографска и социална политика, образование и образователна политика, институционални и поколенчески отношения; проблем, чието ехо ще отеква занапред.

Монографията на д-р Юлияна Ковачка анализира проблематиката от позициите на социалната педагогика, т.е. на възпитание и образование, което, следвайки класическото виждане на Паул Наторп, е в полза на обществото и на личността, разбирайки връзката между тях за същността, цялостна и от взаимен интерес и обща полза. За *обект* на изследване е избрана реалността на „парародителската грижа“ (с. 7) с идеята за извеждане на нейни устойчиви характеристики в теоретични конструкти, в случая – детерминанти и нейни

проявления в „конкретното социално и личностно пространство, което институционално е конкретизирано в съществуващите системи за социално възпитание – семейство, детска градина, училище, социални услуги“ (с. 8).

Тези предметни компоненти от теоретичния каркас на изследването най-напред теоретично се разкриват в първа глава *„Родителство в отворено и динамично общество“* (с. 12 – 44). На фона на глобални процеси се разглежда отражението на икономическата и социалната ситуация върху семейната институция, представяйки определени нейни реалности и типологии, отразяващи и възпитателни възможности на семейството. Доколкото при тези семейства възникват проблеми с педагогически характер, в понятиен план се представя типология на децата, като: „евросираци“, „изоставени деца“, „children left Behind“, „деца-звезди“, „деца в риск“. Прави се анализ на проблеми в законодателните регулации на семейството и възможностите за уреждане на грижата за отглеждане и възпитание на подрастващите при семейства, в които има миграция на родител/родители и оставени на грижата на родственици.

Важен аспект от анализа е разглеждането на промените, които икономическата миграция предизвиква в семейството и възпитанието на подрастващите. При цялата условност на връзката между двете страни, зад икономическата рационалност на миграцията се отделя внимание на скрити, но съществени нейни последици: снижаване на ценността на родителството, отказа от родителство, бягството от възпитание (с. 30 – 35).

Като пряк подстъп към проблематиката за парародителската грижа са представени характерни черти на отглеждането и възпитанието на подрастващите в различни модели на родителство: „споделено родителство“, „приемно родителство“, „родителство от разстояние (long distance parenting)“, „отговорно родителство“ (с. 36 – 44). Заслужава внимание изводът, че липсата на доказали се, „приемливи и удовлетворително работещи понятийни уточнения“ не дава възможност да се изгради адекватна „теоретична методологична рамка за анализ и практика“ в областта на парародителската грижа (с.44).

С *„Децата и младежите в ситуация на парародителска грижа“* (с. 45 – 112) се навлиза в същността на парародителската грижа. Тръгва се от типологията на понятията в социалната педагогика според техния произход (по Д. Цветков, С. Николаева, Н. Петрова) и начина на дефиниране (М. Стефанова), за да се очертаят определени празноти в тезауруса на социалната педагогика. Като опит за попълване на същия Ю. Ковачка *въвежда понятието „парародителска грижа“*, с което прави опит да специфицира реалност, която де факто се отнася до отглеждане и възпитание на подрастващи в условията на „преднамерена и организирана не институционална държавна или неправителствена грижа, а такава от семеен тип, организирана доброволно с участието на родителите и която при настоящата правна уредба е извън юридическите регламенти“ (с. 51).

Спецификата на този тип грижа, респ. обемът и съдържанието на понятието, се представят в съпоставителен план с понятията „евросирачество“, „изпращащо общество“, „изпращащо семейство“, „обществена грижа“, „институционална грижа“, „семеен тип грижа“, „родителски права“ и др. (с. 53 – 58). Парародителската грижа е разгледана като резултат от промяна в структурата на семейството, статуса на субектите (с. 64) и функционално (с. 69 – 72). Очертаната типология на парародителската грижа разкрива нейната сложност, рискове и възможности.

Конкретни проявления и типови характеристики на парародителската грижа се разкриват в резултат на емпирично изследване, което обхваща пълнолетни лица студенти, които вече са раснали в условията на парародителска грижа (с. 73 – 119). Тук изследването е изпълнено по *качествената методология*, като основният метод за получаване на емпирична информация е *интервюто* (с. 81). Проверяват се три основни хипотези: относно разстройване на възпитателните функции на семейството (логично: авторът характеризира парародителството и по признак функционалност), промяна в социалната зрялост на подрастващите, трудности в обучението (с. 83 – 85). Проведеното проучване показва същностни характеристики на парародителската грижа, които се проследяват по критерии като: тематична центрация на комуникацията и интеракцията в семейството, желание за трудова реализация, очаквания спрямо детето, родителска подкрепа, семеен климат, атмосфера в училище (с. 90).

За същностни признаци на парародителската грижа (с. 115 – 116) са изведени: „а) продължително отсъствие на родител/и; б) прехвърляне на родителската роля на друго лице от семейния или близкия кръг; в) пасивно или формално съжителство с единия от родителите; г) липса или недостатъчен структуриращ-дисциплиниращ контрол от страна на грижещите се за децата; д) непостоянна комуникация, опосредствана от интернет или мобилни канали“ (с. 115); е) размити и слаби правни възможности за „грижа“.

Два важни въпроса на двете страни на парародителската грижа се разглеждат в главата „*Парародителската грижа в условията на изпращащото общество*“ (119 – 162): правата на децата и подкрепата за субекти на парародителска грижа. Необходимостта от такава подкрепа и нейните форми са изведени на база емпирично анкетно изследване в извадка от 69 лица в 16 населени места от Югозападния регион, които вече са преживели етапа и състоянието „субекти-обекти на парародителска грижа“.

Установените интересни емпирични данни разклащат установени стереотипи в семейното възпитание и по-нататък се нуждаят от допълнителни проверки. Например: традиционно се оценява високо ролята на майката във възпитанието в семейни условия. В ситуация на отсъствие на бащата се откроява изключително силно неговата роля – обобщено на човек, който „дава сигурност“ (с. 97), с който може да се разговаря „комфортно“, създава „по-

друга“ атмосфера у дома, общува се „лесно“ (с. 100), проявява разбиране и пр. Силен и коректен е изводът за типичната роля на бащината обич и закрила, на задаването на критерии за оценка и самооценка, „сигурност, ред и контрол“ (с. 97), напътяващ за класическата постановка на Ерих Фром за бащината обич (в „Изкуството да обичаш“).

Трудовата роля на майката в условията на парародителска грижа променя възпитателната често в неблагоприятна насока. Стига се дори до превръщането на майката във „фон“, на който се осъществяват грижите и израстват децата. Сравнението на двете роли дава повод за по-сериозни размисли относно идеализиращата феминизация и либерализация на семейния живот и необходимостта от категорична емоционална и възпитателна кохерентност в ролите на двамата родители.

Извеждат се като обобщаващи факти бързото социално порастване на децата, самостоятелност, асертивност. Не се потвърждава хипотезата за понижаване на успеха на децата в условията на парародителска грижа, но и обратно – няма подобряване на успеха. Дали това е някаква „нормална“ реакция на ситуацията или недра, от които ще изригва вулкан, е въпрос, на който вероятно предстои да се търсят отговори от авторката на изследването.

Емпиричният материал открива и други любопитни за проверка хипотези. Така например очертава се едно интересно противоречие между ускореното социално съзряване на децата в условия на парародителска грижа, но има случаи на отчуждаване, (само)изолация. Ако *социалното* съзрява по-бързо, защото не се отразява върху успеха на подрастващите?

Усещането за липсата на „сигурност, ред и контрол“ при отсъствието на бащата дава повод да се мисли по-надълбоко за оценките, които шаблонно се дават относно трите популярни стила на възпитание – авторитарен, либерален и демократичен.

Монографичното изследване оставя „терен“ за допълнителен читателски размисъл в едно „бяло“ поле на социалната педагогика, на този етап твърде слабо фактически обосновано и теоретично концептуализирано. Получените емпирични резултати и изводи от него могат да подпомогнат подготовката на педагогически кадри, по-специално социалните педагози.

CAREFUL CARE IN THE FOCUS OF A SOCIO-PEDAGOGICAL ANALYSIS

✉ **Dr. Trayan Popkochev, Assoc. Prof.**
South-West University
Blagoevgrad, Bulgaria
E-mail: popkochev@gmail.com